ומבואר בדבריו, דבאמת תרי דיני איתא בדין הג' המבואר, דבגוונא דאיכא רק שורה אחת או כשמעמר את השורה האחרונה בזה ילפינן מקרא ד'לא תשוב לקחתו' דלא הוי שכחה דכיון דלא עבר על העומר האחרון לא חשיב 'לא תשוב' כיון שמעולם לא היה אצל עומר זה, ובזה לא בעינן ל'עומר שכנגדו מוכיח' וגם לא שייך בזה סברא זו כיון דאיירי בשורה אחת יחידית או בשורה אחרונה, **ומה דאיתא** במשנה ג' 'עומר שכנגדו מוכיח' זה איירי בדאיכא הרבה שורות לפניו, והניח עומר בסוף שורה אחת ועבר לעמר שורה אחרת, דבזה לולי דאמרינן 'עומר דכנגדו מוכיח' הרי דהיה חשוב שכחה מה שהניח עומר בסוף שורה, דהוי כאילו עבר אצל עומר זה כיון שהמשיך לשורה אחרת והמשיך לעמר, ורק משום הטענה של 'עומר שכנגדו מוכיח' אמרינן דחשיב שלא עבר כלל אצל עומר זה והניחו להיחשב חלק משורה חדשה ממזרח למערב.

בגדר 'עומר שכנגדו יוכיח'

ו] בעיקר הא דקתני במשנתינו 'העומר שכנגדו מוכיח' **מצינו נידון ברבותינו** האם המכוון בזה דבאמת אנו בודקין האם כשיגיע לסוף שורה השנית ג"כ יניח את העומר האחרון דאז באמת איכא 'הוכחה' שעושה כאן שורה חדשה ממזרח למערב, או דלכל הפחות אנו שואלין אותו אם כוונתו באמת להשאיר גם בשורות האחרות את העומר האחרון, או דלעולם לא בעינן לזה, רק דעצם זה דשייך לפרש את מה שעזב את העומר האחרון בשורה כעשייה של שורה חדשה ממזרח למערב, בזה גופא סגי לומר דלא הוי שכחה.

ויעוין במשנה ראשונה שכתב דבאמת איירי דווקא שטוען הכי שכוונתו להשאיר את העומר האחרון שבכל שורה ושורה ולעשות שורה חדשה ממזרח למערב, אבל אם אינו טוען כן לא טענינן ליה, **אכן בלשון הר"ש** מבואר דסגי במה דשייך לומר שהוא עושה כאן שורה חדשה ממזרח למערב לאחשובי דלא הוי שכחה, דז"ל הר"ש, 'דכיון דשורותיהן **יכולות** להמנות ממזרח למערב, והיינו דקתני לעיל העומר שכנגדו מוכיח עליו שלא ישכח **דיכולות השורות** ליחשב בענין אחר', ומבואר להדיא דסגי במה 'שיכולות השורות ליחשב בענין אחר' בכדי לאחשובי שאינו שכחה, **וכן כתב בדרך אמונה** [פ"ה ס"ק עז ובציו"ה קמז] דכן נראה מפשטות המשנה והראשונים.

ספק הירושלמי כשעומר שכנגדו מוכיח ועימר אח"כ ממזרח למערב ושוב שכח את העומר

ט] בירושלמי נסתפקו בזה"ל, 'עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה', **וביאר הפני משה** [ובעוד מפרשים] שהספק הוא בגוונא שהניח סוף שורה דאמרינן עומר שכנגדו מוכיח דעושה כאן שורה חדשה ממזרח למערב, ובאמת אח"כ עימר את השורה ממזרח למערב והגיע לעומר זה ושכחו, האם אמרינן דכיון דבתחילה כששכחו פעם ראשונה לא הוי שכחה הכא נמי כששכחו פעם שנית לא הוי שכחה, או דילמא דלא דמיא דהא דבפעם הראשונה לא הוי שכחה הוא משום שעשה אותו כשורה חדשה ממזרח למערב ולא עבר אצלו משא"כ בפעם השנית שמעמר ממזרח למערב התם כבר אין את הטענה של עומר שכנגדו מוכיח וא"כ הוי שכחה.

פרק ו' משנה ה'

א. שני עומרים שכחה ושלשה אינן שכחה וכו'

גדר הפטור דג' עומרים

א] הר"ש הביא את דברי הירושלמי בטעם דין משנתינו וז"ל, 'בירושלמי מפרש אמר רבי בון טעמא דב"ש לגר ליתום ולאלמנה יהיה טעמא דב"ה לעני ולגר תעזוב אותם', והיינו דב"ה דרשי 'לעני ולגר תעזוב' דחד לעני וחד לגר הרי דמיירי קרא בב' עומרין, אבל ג' עומרין כבר אינו שכחה, וב"ש דרשי לגר 'ליתום ולאלמנה יהיה' דמיירי נמי בג' עומרין, **אכן הרשב"ם בב"ב [עב:] ובפי' הראב"ד** לתורת כהנים הביאו בשם הספרי דהטעם דג' עומרים אינם שכחה לב"ה משום דכתיב 'ושכחת עומר בשדה' ודרשינן 'עומר ולא גדיש', וג' עומרים חשובים כגדיש, ופי' הראב"ד דהיינו משום דפעמים אדם עושה גדיש מג' עומרים.

והקשה המקדש דוד דהנה במתני' לקמן משנה ו' שנינו דעומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה, ונתבאר בירושלמי דהוי משום דחשיב כגדיש ודרשינן 'עומר ולא גדיש', ואיתא בירושלמי דאם שכח ב' עומרים קטנים ועומר אחד גדול שיש בו סאתים אין העומר הגדול מצטרף לב' הקטנים להיחשב דשכח ג' עומרים שאינם שכחה, והיינו משום דעומר שיש בו סאתים אינו חשיב עומר אלא 'גדיש'.

וא"כ הקשה המקד"ד דלטעם שכתב הירושלמי דג' עומרים אינם שכחה דהוי גדיש א"כ מדוע עומר שיש בו סאתים אנו מצטרף להם, דאע"פ דחשיב גדיש מ"מ שיצטרף להם למיקבע שגם הם גדיש ולכן גם הם פטורים.

ובעיקר הא דחזינן דשם 'גדיש' פוטר משכחה, **כתב המשנה ראשונה** בביאור הדבר [לקמן משנה ו' ד"ה 'ר"ג אומר לבעה"ב'] דיסוד הפטור בהא דהעומר חשיב 'גדיש', הוא משום שעתיד לזוכרו לאחר זמן כמו גדיש שתמיד זוכרו, והוי כ'דבר המסוים' שאינו שכחה כיון שעתיד לזוכרו, וכן כתב לקמן פ"ז מ"ב, וז"ל 'נראה דמיעוט גדיש נמי מהאי טעמא גופיה הוא דהוי דבר מסוים ועתיד לזוכרו', **וכן כתב בערוה"ש** [י' א'] דזהו טעם הפטור דגדיש, **ולפי"ז יקשה מאד** דמדוע סבר הירושלמי דעומר שיש בו סאתים אינו מצטרף לג' עומרים, והרי יסוד פטורו משום שעתיד הבעלים להיזכר בו, והרי זה גם יסוד הפטור דג' עומרים, וא"כ מדוע שלא יצטרף להם לפוטרם דהרי לפנינו ששכח ג' עומרים ועתיד להיזכר בהם.

וכתב המקד"ד ליישב וז"ל, 'ויש לומר דזה דג' אינו שכחה לפי שהן גדיש ועתיד לזוכרן הוא רק היכא שכל אחד מהם בעצמו אינו גדיש רק יחד הן גדיש אז זוכר כולן יחד כי נזכר הוא על הגדיש, אבל אם אחד מהם הוא גדיש בפ"ע ונזכר עליו בפ"ע אינו מועיל שיזכור בשבילו האחרים', עכ"ד.

תמיהת המקד"ד כיצד שייך שכחת ג' עומרים

ב] בעיקר דין משנתינו תמה המקדש דוד [שכחה סי' א'] תמיהה גדולה דכיצד יתכן לומר דשכח ג' עומרים לא הוי שכחה, והלא כששכח עומר אחד ועבר עליו ללקט עומר אחר, הראשון הוי כבר שכחה, וא"כ הוי כבר ממון עניים, וכיצד שייך לומר שאח"כ שישכח עוד ב' עומרים יפקע למפרע דין שכחה ודין ממון עניים שנקבע כבר בעומר הראשון.

ותירץ המקד"ד, דמבואר בזה דדין שכחה אינו חל רק מזמן שהתחיל לעמר את העומר שאחריו, ולא סגי רק במה שבא ללקט אותו, ולכן כל שיש לפניו ג' עומרים ושכח עומר אחד אינו שכחה עד שיעמר את שאחריו, ולפי"ז משכחת לה ששכח ג' עומרים כשעבר את הראשון והשני והשלישי ושכחם, ואת הרביעי עימר דכל הג' הקודמים לא הוי שכחה כיון דהוי שכחת ג' עומרים יחדיו, **ולפי"ז** אם שכח עומר אחד וכבר ליקט את העומר שאחריו הוי שכחה, ושוב אינו מצטרף עומר זה לעומרים אחרים להיחשב ג' עומרים שאינם שכחה.

ויעוין במכתב מהחזו"א [נדפס בסוף דרך אמונה עמ' קמ"א] שכתב כיסוד הנ"ל ודייק כן מדברי הרמב"ם, וז"ל החזו"א, 'ראיתי בר"מ [כמדומה לי פ"ה מה' מ"ע ה"ו] דאין שכחה חלה באיכא לפניו עוד ב' עומרים שאפשר שיצטרפו לג' עד שילקוט אחד מהם, ואם אין לפניו עוד ב' צריך שישהה

כדי לקיטה, וא"כ משכחת לה לעולם שכחת ג' קודם שחייל דין שכחה על הראשונה, ובאמת אם כבר לקט אחר שישכח שכבר חל שכחה על השכוח אינו מצטרף שוב עם עומרים אחרים ששכח אח"כ לשיעור ג', עכ"ל, **ולפי"ז** דין משנתינו דשכח ג' עומרים משכחת לה רק כשהיו העומרין בשורה אחת ושכחן בזה אחר זה, ולכן לא חל השכחה של אחד מהם עד ששכח את כולם וכדכתב החזו"א.

ג) יעוין בדרך אמונה פ"ה הל' י"ד אות צ"ו שכתב דכל הפטור דג' עומרים הוי דווקא אם שלשתן סמוכים זה לזה, דאם הם רחוקין זה מזה פשיטא דהוי שכחה, ואפילו שכח אלף עומרין הרחוקים זה מזה הוי שכחה עכת"ד, ונראה דכן מוכח גם מהמקדש דוד דלא תירץ על קושייתו כיצד משכחת שכח ג' עומרים בבת אחת כששכחהו הפועלים בג' מקומות בבת אחת, ומשמע דסבר דבכהאי גוונא הוי שכחה.

פרק ו' משנה ו'

א. העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה וכו'

גדר הפטור ד'עומר שיש בו סאתים'

א] הר"ש הביא את דברי הירושלמי דאיכא ב' מקורות ליסוד דין משנתינו דעומר שיש בו סאתים אינו שכחה, דשיטת ר"א דילפינן לדין משנתינו מדכתיב 'ושכחת עומר בשדה', 'עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו יצא זה שאין את יכול לפשוט את ידך וליטלו', וכעין זה דרשו בספרי מדכתיב 'לא תשוב לקחתו', **והביא** הירושלמי שיטה אחרת בזה, דילפינן לה מדכתיב 'ושכחת עומר, ודרשינן 'עומר ולא גדיש', דאם יש בו סאתים חשיב גדיש ואינו שכחה, והכי מבואר נמי בגמ' בב"ב עב: דאיתא שם בזה"ל, 'ואמר רב הונא, עומר שיש בו סאתים וכו', תורת גדיש עליו, דתנן עומר שיש בו סאתים שכחו אין שכחה', ומבואר דעומר שיש בו סאתים אינו שכחה דחשיב 'גדיש'.

וכתבו המשנה ראשונה והמלאכת שלמה דמהמשך משנתינו נראה מבואר כהדרך השנית שבירושלמי דהוי משום דחשיב 'גדיש', דאיתא במשנתינו 'לא אם אמרת בעומר אחד [שיש בו סאתים] שהוא כגדיש', ומשמע כהדרשא הנ"ל ד'ושכחת עומר', ולא גדיש'.

ב] ואיתא בירושלמי דאיכא ב' נפ"מ בין שני הילפותות הנ"ל, **א]** בשכח עומר קטן בצד עומר שיש בו סאתים, דלמ"ד דילפינן 'עומר ולא גדיש' היינו דחשבינן ליה כ'גדיש', א"כ הרי זה כשכח עומר בצד הגדיש דלשיטת ב"ש [לעיל מ"ב] אינו שכחה, אבל למ"ד דהדרשא היא 'עומר שאתה יכול לפשוט ידך וכו', הוי שכחה, דלא חשיב עומר בצד הגדיש, **ב]** בשכח שני עומרים קטנים ועומר אחד שיש בו סאתיים, דלמ"ד 'עומר ולא גדיש' אין מצטרף העומר הגדול לג' עומרים שלא יהיו שכחה לב"ה דג' עומרים לא הוי שכחה, והיינו משום דחשיב 'גדיש' ואינו מצטרף לעומרים, אבל למ"ד דילפינן מ'עומר שאתה יכול לפשוט ידך' הרי דלא חשיב 'גדיש' ומצטרף לג' עומרים ואינם שכחה.

אכן מצינו שנחלקו בזה הבבלי והירושלמי, דהנה בבבלי בב"ב שם מבואר דאע"פ דעומר שיש בו סאתים חשיב 'גדיש' לענין זה שהוא בעצמו אינו שכחה מ"מ חשיב גם 'עומר', וז"ל הגמ', 'ואמר רב הונא, עומר שיש בו סאתים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו, תורת עומר עליו, דשני עומרים שכחה, שנים והוא, אינן שכחה, תורת גדיש עליו, דתנן עומר שיש בו סאתים שכחו אין שכחה', **ומבואר** דבאופן ששכח ב' עומרים וגם שכח את העומר שיש בו סאתיים, בזה אמרינן דחשיב ששכח ג' עומרים דאינם שכחה לב"ה, והיינו דאע"פ שהעומר שיש בו סאתיים בעצמו חשבינן ליה כ'גדיש' שאינו שכחה וא"כ היה מסתבר דבגוונא ששכחו עם עוד ב' עומרים [קטנים] לא יחשב ששכח ג' עומרים שאינם שכחה, דהלא עומר אחד מתוך הג' הוי בכלל 'גדיש' ולא יצטרף לב' העומרים האחרים, וא"כ הרי לפנינו ששכח רק ב' עומרים ומבעי שיהיה שכחה, בזה חדית לן רב הונא בגמ' בב"ב שם דהעומר שיש בו סאתיים חשיב 'עומר' לענין זה ומצטרף לב' העומרים ואינו שכחה.

אכן בירושלמי על משנתינו מבואר דפליג בזה וס"ל דאם עומר שיש בו סאתיים חשיב 'גדיש' לענין זה שאם שכחו אינו שכחה א"כ חשיב גדיש לגמרי, ולכן אם שכחו יחד עם עוד ב' עומרים קטנים אינו מצטרף להם לאחשובי ששכח ג' עומרים אלא חשיב ששכח רק ב' עומרים והוי שכחה, **והנה עיקר שיטת הבבלי הנ"ל** דעומר שיש בו סאתים חשיב 'עומר' וחשיב 'גדיש' צ"ב, דבאמת כיצד ניתן לומר דעומר זה חשיב גדיש בעצמותו ולכן אינו שכחה, ומ"מ לענין צירוף לג' עומרים מצטרף למיחשבי שכח ג' עומרים שאינם שכחה, ומסתבר דלכן פליג בירושלמי על זה, ויל"ע.

דברי המקדש דוד בגדר הפטור ד'ושכחת עומר ולא גדיש'

ג] כתב המשנה ראשונה דיסוד הפטור ד'עומר ולא גדיש' הוי משום דהוא עתיד לזוכרו והוי כדבר המסוים, **והקשה עליו המקדש דוד** מדברי הרמב"ם [פ"ה הי"ח] שפסק לדין משנתינו דעומר שיש בו סאתים אינו שכחה, והוסיף הרמב"ם עוד שאפילו אם כל עומרי השדה הם סאתים ג"כ אינו שכחה, והקשה המקד"ד דלסברת המשנ"ר דטעם הפטור משום שהוא עתיד לזוכרו הרי דבגוונא דכל עומרי השדה ג"כ גדולים כמוהו א"כ אין סיבה שיזכרנו יותר ומדוע לא הוי שכחה, והוי כדין ששנינו ברמב"ם שם הל' כ"ד בדין זית הנטופה שאם כל השדה הוי זית הנטופה הוי שכחה, דאין סיבה שיזכור זית מסוים יותר מכולם.

וכתב המקדש דוד ליישב קושייתו, דצ"ל דשאני 'עומר שיש בו סאתים' שיש לו חשיבות מצד עצמו ולכן אינו נשכח אפי' אם השדה כולה הוי עומרים שיש בהם סאתים, והרי זה כמו ששנינו לקמן במשנה פ"ז מ"א דר' יוסי אמר דכהיום לאחר החורבן שאין מצוים הרבה זיתים, אין שכחה כלל לזיתים, דמתוך חשיבותן תמיד יזכר בהם אח"כ.

'שני עומרים ובהם סאתים ר"ג אומר לבעה"ב
וחכמים אומרים לעניים וכו'

ד] במשנה ראשונה ובתורת זרעים הקשו על עיקר דברי ר"ג, דהא שפיר ענו לו חכמים דרק עומר שיש בו בעצמו סאתים הוא כגדיש, אבל שני עומרים נפרדים שבכל אחד יש פחות מסאתים לא הוי כגדיש.

ובתורת זרעים כתב לבאר דר"ג סבר דהא דעומר שיש בו סאתים אינו שכחה אינו דין בעומר עצמו דכשיש בו סאתים אין לו דין 'עומר', אלא באמת סאתים הוי שיעור בשכחה, דרק עד סאתים יש שכחה שזה שיעור עומר ולא יותר דהוי כבר שיעור גדיש, וביאור הדברים הוא, דהכלל הוא שאנשים לא שוכחים שיעור גדול כזה של תבואה וליכא נפקותא אם שיעור זה מכונס בעומר אחד או בב' עומרים, וזהו דקאמר ר"ג לחכמים 'ומה אם בזמן שהוא עומר אחד ובו סאתים ושכחו, אינו שכחה, שני עומרים ובהם סאתים אינו דין שלא יהא שכחה', דהיינו דאם בעומר אחד שיש בו סאתים אינו שכחה מפני ריבוי התבואה ק"ו בב' עומרים דאיכא גם 'ריבוי עומרים' וגם 'ריבוי תבואה' ק"ו שאינה שכחה.

וכתב התורת זרעים דלפי"ז לשיטת ר"ג אפילו אם שכח ב' עומרים רחוקים זה מזה ובשניהם יחדיו יש סאתים ג"כ לא הוי שכחה דאין צורך להחשיבם כאחד, ולפי"ז יתבאר דחכמים דפליגי על ר"ג ס"ל, דרק עומר אחד גדול בשיעור סאתים, הוא אינו נשכח מדעת בני אדם, אבל עומרים קטנים נשכחים מדעת בני אדם אע"פ שיש בהם הרבה תבואה.